

"אוסף סיפורים שב (פסח)"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגביע שנעלם מן התיבה הנעולה (פניני בית לוי, גליון 429)

שדרות העצים הנפלאות לצד ערוגות הפרחים, מעטרות את גינת מלך ספרד. אלו, היו מן הסתם פסיעותיו המתקרבות אל הארמון – פסיעותיו של הגאון הקדוש רבי יצחק אברבנאל, ששימש כשר האוצר של המלך אך עתה, מזה תקופה ארוכה לא נשמעות פסיעותיו, הכל יודעים, גורשו היהודים מאדמת ספרד. יודעי דבר יכולים לשוח שלדון יצחק אברבנאל הייתה רשות מפורשת להישאר בארץ, אולם הוא לא שעה לכך הוא חפץ להצטרף אל אחיו בצערם ובגורלם. באשר ילכו, ילך אף הוא. את כל נכסיו הותיר מאחוריו, רק צרור כסף לקח עימו ועוד דבר חשוב ויקר בעיניו – כוס של אליהו הנביא, של פסח! גביע זהב זה, משובץ יהלומים, התלווה אל צרורו הדל של דון אברבנאל. בגביע השתמש לכוס החמישי שנמזגת לכבוד אליהו הנביא זכור לטוב, ואף למצוות ברית מילה, שאף בה מבקר אליהו הנביא.

העיר ונציה שבאיטליה, הייתה זו שזכתה לארח את רבי יצחק בין שאר תושביה. באותן שנים של גלות שקד הצדיק על חיבורים נפלאים, פירושו על התנ"ך. מטבע מוציא מן הצרור, אליו מצטרף עוד אחד ועוד אחד. ולבסוף רק כוסו של אליהו הנביא נשארה בידו של הצדיק מכל רכושו. כאשר נפטר, הייתה הכוס החפץ היחיד שעברה בירושה לידי בנו, רבי יהודה אברבנאל.

בארמון המלוכה בונציה ישב המלך. כשעיניו נוצצות בברק חמדן. לפני זמן מה נודע לו, כי בידו של רבי יהודה מצויה כוס נפלאה ויקרה, הוא אף ראה את הגביע. ובלבו גמר אומר, אני רוצה את הגביע! "מסכים אני לשלם בעד גביע זה כמה שידרש!", ביקש המלך, "ובלבד שיהיה שייך אלי ויעבור לרשותי!"! הכוס היא כוסו של אליהו הנביא! אבי קנה אותה לכבוד חג החירות – חג הפסח, גם לצורכי מחיה איני רשאי למכור את הכוס". "לא יסרב לי יהודי", גמר המלך החמדן בלבו, "חפץ אני שהכוס תהיה שלי, ויהי מה!" כך הרהר ואמר, אתן לך פרק זמן של שבוע ימים כדי להימלך בדעתך, וזכור שאשלם מה שתשית עלי, אבל עליך לבוא בעוד שבוע ימים ותשובה ברורה בפיק: כמה תחפוץ עבור הגביע היקר."

מתוך עוגמת נפש ואין אונים, התהלך רבי יהודה בביתו. הוא לא ידע מה לעשות ובלבו פעמה המשאלה. "כיצד יציל את הכוס שלא תעבור לידי הגוי? לבסוף קם ועשה מעשה. את הכוס נעל בתוך תיבה גדולה שהייתה ברשותו, התיבה ננעלה ביסודיות ואת המפתח השליך רבי יהודה אל הים ואמר: "אליהו הנביא! הכוס היא לך, כי אבי רכש אותה בעבורך ולכבודך! קח את המפתח, ועשה עם הכוס מה שהנך חפץ!"

קול גרירת חפצים נשמע בין קירות ביתו של רבי יהודה. שלוחי המלך סובבים בביתו ופקודה חד משמעית להם, למצוא את הכוס ולהביאה למלך". "הנחתי את הגביע בארגז, ואת המפתח השלכתי לים". שיברו את התיבה וקחו את הכוס", פקד המלך, מן הסתם הרהר בלבו על איוולתו של האיש שחשב לו, כי אם יהיה הגביע נעול, הוא לא יכול לפרוץ את התיבה ולהגיע אליו. העובדים היכו בתיבה בכל כוחם. התיבה נפרצה והנה היא ריקה! אין בה גביע כלל! כך הונה אותו היהודי וביזהו... מיד יצאה גזרה מאת המלך: "כל היהודים בני עמו של רבי יהודה, יחד עימו, יגורשו מן העיר ונציה! עד לאחר הפסח – חייבים הכל לצאת מן העיר ללא יוצא מן הכלל!" בצערו הרב ובמר לבו, פנה רבי יהודה להשתטח על קברו של אביו. הוא שפך לבו בתפילה ותחנונים, שאביו יעתיר לביטול הגזירה.

"אוי", גנח מלך ספרד על משכבו. מוחו ההולם משחזר שוב ושוב את החלום המוזר, ממנו הקיץ זה עתה. בחלומו הופיע דון יצחק אברבנאל, והנה האיש מכה אותו מכות נמרצות. "הנחתי בארץ אחוזות ונחלות, והנה בני מתייסר בונציה בערום ובחוסר כל! לך תמכור את כל הנכסים שהיו שלי והפכו להיות רכוש הממשלה. כסף זה תשלח לונציה לבני!" בזאת הסתיים החלום בו הוגה המלך ברעד ובחיל, מבולבל כולו, אך הדברים כה חיים מול עיניו והוא לא יכול להתעלם מהם.

אונית מלכות עוגנת לחוף איטליה ומלך ספרד עומד על סיפונה, משתוקק למלא השליחות לשמה נסע הוא בכבודו ובעצמו, מיד כאשר הקיץ מן החלום, הורה למכור את נכסי דון יצחק, את הכסף נטל בצרורו, ומיהר להביאו לבנו רבי יהודה, "הנה, סכום זה לך הוא", אמר המלך לאיש המופתע הניצב מולו. הוא הוסיף והסביר אודות הסכום העתק. "איך הורה לי לתת לך, עושה אני עכשיו הוראות אביך המנוח." ביתו של רבי יהודה לבש צורה חדשה, צורכי חג נרכשו ביד רחבה, והמטעמים בעבעו על הכירה. רק עובדה אחת העיבה על שמחתו של רבי יהודה: הכוס שאיננה. העדרו של הגביע ציער אותו מאוד, והוא הגה בו ללא הרף.

אין בידינו מה לעשות בנוגע לכוס, הזכירה האישה המסורה לבעלה, "הרי אליה הנביא הוא שלקח את הכוס בעצמו. ועתה, כאשר הרווחנו כל זאת משמים שפע וברכה לכבוד חג הפסח – עלינו לשתף בו עוד אורחים!" היא הוסיפה ושטחה את בקשתה: "לך לבית המדרש והבא עמך אורח לביתנו, לכבוד החג." רבי יהודה עשה כדברי אישתו ומיהר לבית המדרש. הוא מצא אורח שנאות לסעוד על שולחנו בליל הסדר, האורח הצטרף אליו והגיע לביתו. בחדר המואר עמד האורח. הוא סקר את השולחן הערוך בפאר ובהדר נפלאים, התבונן היטב, ופתח פיו: "דבר אחד חסר כאן!" תוך כדי אומר, הוציא מחיקו את הגביע היקר שנעלם – גביע זהב נפלא משובץ יהלומים. הגביע הונח על השולחן. והיהלומים הרבים החזירו את נגוהות וניצוצות האורה שהפיצו הנרות הרבים. שהיו פזורים להאיר בכל מקום. היהלומים בהקו באור יקרות, כמו שמש בצהרי היום. בני המשפחה ניצבו מול הגביע, מלאי פליאה ואושר מן המופת. הם לא שבעו מהזין עיניהם במראה העשיר והמיוחד. כאשר התעוררו מעט מהתפעלותם, הבחינו שהאורח נעלם. הוא לא נמצא בשטח, איננו!!! אליהו הנביא החזיר את גביעו!" אמרו, והסבו אל השולחן בגיל ורננה, שמחו מאוד בני המשפחה על הגביע שחזר, ושמחו על גילוי אליהו הנביא שהיה להם – איזו מתנה נפלאה!

כאשר הגיעו ל"שפוך חמתך" ופתחו את הדלת כנהוג, נכנס האורח שהשיב להם את הכוס – אליהו הנביא זכור לטוב. התיישב אליהו הנביא סמוך לשולחן והחל לספר לבני המשפחה על המכות שהוכה מלך ספרד בחלום, עד שהגיע לתת להם את הכסף הרב. הוראה נתן אליהו הנביא לרבי יהודה. "לאחר החג, עלה אל המושל – מלך ונציה ספר לו את הקורות אותך, ואמור לו כי הוא יכול לקחת את הגביע בחינם, אם ירצה בכך". לשנה הבאה בירושלים הבנויה, הדהדו הקולות בבית אברבנאל, בקול שירה והודיה על הניסים והגאולה הפרטיים שנעשו להם בחג הפסח, מעפר דל וממצוקה וצער, הקימם הבורא יתברך, על ידי שליחות אליהו הנביא, שעל הגביע שלו חסו ושמרו במיוחד.

אחרי החג נכנס רבי יהודה בשערי ארמונו של מושל ונציה הכועס, ניצב לפניו, והציג על השולחן את הגביע המיוחד. קריאת התפעלות פרצה מפי הנוכחים המשתאים. היהלומים נצצו

כל כך, ולא השאירו איש מן הנוכחים שווה נפש מול האוצר". גביע זה נעלם מן הארגז, אמר הצדיק, "ובליל הסדר השיבו לשולחננו אליהו הנביא זכור לטוב, לכבוד החג. ואתה אם תרצה אדוני המלך ירום הודו – אעניק לך את הגביע חינם!!!" התרגש המלך מהדברים, אך השיב מיד: "לא אקח מאליהו הנביא את גביעו!" מיד השיב המלך את גזרתו אחרנית. הוא ביטל את הוראת הגרוש הצפוי, המרחף כצל מאיים על היהודים המוטרדים. שמחה וששון שררו בבתי ישראל. כאשר שב רבי יהודה מן הארמון, ובידו הגביע היקר, ודבר נוסף: ביטול גזרת המלכות!

הגיבורות שלי!

ליל הסדר מזכיר לי שתי נשים מדהימות במשפחתי: סבתא שלי, אוולין או כמו שכינינו אותה 'ננה', ואחותה סייד.

ננה אוולין נולדה בליטא בסביבות שנת 1895 ("השנה שהייתה בה סופת שלג גדולה" על פי התיעוד המשפחתי). לאביה, הייתה חנות מוצרים יבשים, אולם מכיוון שעל פי החוק היה אסור ליהודים להחזיק בבעלותם עסק כזה, החנות הייתה רשומה על שמו של מכר גוי. אשתו של "בעל-הבית" הגוי, הייתה מגיעה הרבה פעמים לחנות, ומסתובבת בה ביהירות כמו "המלכה של רומניה", כפי שסבתא אוולין הייתה מתארת זאת. הגברת הייתה יוצאת בידיים עמוסות חבילות (שכולן נעטפו בזהירות על ידי סבי או סבתי), בלי להציע כל תשלום או אפילו תודה פשוטה, כשהיא מודעת היטב לחוסר האונים של בני המשפחה שמאלץ אותם לשרת אותה ולחייך, בשל הסכם הבעלות.

ננה אוולין, שהייתה אז בערך בת ארבע, ראתה פעם איך אמא שלה נכנסת לחדר האחורי של החנות, אחרי אחד מאותם "ביקורי קניות" מרושעים, ובוכה על העוול וההשפלה. כשננה אוולין הייתה בשנות השמונים לחייה, היא סיפרה לי שזאת נשאה אחת התמונות העצובות ביותר שהיא ראתה בחייה.

לסבתי היו אינספור סיפורים על ילדותה (חלקם שמחים, וחלקם פחות), ולמרות שהיא נהנתה לשתף את חוויותיה עם אחרים, היא הרבה פעמים הייתה מסיימת את סיפוריה ב"אבל אני לא מסתכלת לאחור". לננה אוולין הייתה אמונה נחושה במבט לפנים. מבחינתה, מאבקי העבר ושמותיו לא היו אמורים להתערב בחיי ההווה, אלא בסך הכל סיפקו נושאים לשיחה כשבא לה להעלות זכרונות. היא האמינה שיותר מידי מחשבה על קשיי העבר, היא שקיעה ברחמים עצמיים.

ננה אוולין התמסרה בלהט למשפחתה ולחבריה. כאשר מישהו עשה לה משהו טוב, היא תמיד החזירה לו מכתב תודה מנוסח היטב, אולם מעולם לא רצתה לזכות בקרדיט על המעשים הטובים הרבים שהיא עשתה. ואם מישהו היה מנסה להודות לה, היא פשוט הייתה מנופפת את ידה בביטול ואומרת: "אוי, מספיק עם זה!"

ננה אוולין הייתה גם טבחית מעולה, והיא ביטאה את אהבתה בעזרת מיומנויותיה הקולינריות. וכשסבתי הייתה בשנות התשעים לחייה, היא הייתה יוצאת עם הקלנועית שלה

לקצב, כדי להכין מרק עוף לקרובה או ידידה חולה. ננה אוולין הייתה טיפוס חזק, וכולם נשענו עליה כדי לשאוב ממנה כוחות. סבתא שלי האריכה חיים אחרי ששת אחיה, ונפטרה חודשיים אחרי יום הולדתה המאה, במוח צלול, ועם אותה גישה של "אני לא מסתכלת לאחור".

אנחנו מסיימים את הסדר במלים: "לשנה הבאה בירושלים!" עבור ננה אוולין "לשנה הבאה בירושלים!" הייתה הדרך בה היא בחרה לחיות. מלים אלה מסמלות את החשיבות של מבט לעתיד ושמירה על מאגרי תקווה בלתי נדלים, שכולנו נמשיך לשגשג בשלווה. ננה אוולין צדקה כשהיא אמרה: "אנחנו עם הפנים קדימה!" אחרי הכל, העבר אינו יכול להשתנות. סבתא שלי השתחררה מכבלי ילדותה הקשה, והתמקדה באפשרויות הבלתי מוגבלות של החיים.

מרור

סיידי, אחת מאחיותיה של ננה אוולין, הייתה אישה קטנה אנרגטית ושופעת טוב לב אמיתי. היא נישאה לאלמן עשיר עם ששה ילדים, וילדה שני ילדים משל עצמה. האלמן הזה היה אדם מאד מאד עשיר, למעשה הוא היה אחד ממייסדי אוניברסיטת ברנדייס. הנישואים האלה אפשרו לדודה סיידי להיכנס לעולם של פריבילגיות מיוחדות, אולם היא נשארה על הקרקע. היא ממש הקדישה את חייה לנתינת צדקה, וגילתה עניין אמיתי בארגוני צדקה רבים. אולם היא לא הסתפקה בכתיבה פשוטה של המחאה, אלא רצתה מעורבות ישירה. אז כשדודה סיידי תרמה בגדים ליתומים, היא לבשה בגדים פשוטים והביאה את שקיות הבגדים בעצמה. כשהיא התנדבה לבית חולים מקומי, היא עטתה סינר והושיטה יד.

דוד אייב, בעלה של סיידי דאג לה, בגלל שחלק מהשכונות שבהן היא ביקרה היו רחוקות מלהיות בטוחות, בלשון המעטה, אז הוא התעקש שהיא תפסיק לנסוע בתחבורה הציבורית ובמוניות, ותאפשר לנהג שלהם לקחת אותה באחת ממכוניות הרולס רויס שבבעלותם. דודה סיידי נכנעה בליט ברירה, אבל היא דאגה שהנהג יחנה רחוק מהיעד שלה, כדי שאיש לא יראה את המכונית שאיתה היא הגיעה.

ננה אוולין יצאה לבקר את דודה סיידי ביום חורף קר וגילתה סימן כהה על המצח של אחותה. סבתא נבהלה וקראה, "גאט אין הימל! סיידי! ממה קיבלת את המכה הזאת?" דודה סיידי העיפה מבט חטוף במראה, "אה", היא צחקה, ונגבה את הלכלוך במטפחת שלה. "זאת לא מכה. זה אפר של פחם!" דודה סיידי הסבירה שהיא העמיסה את תא המטען של המכונית שלה בשקיות פחם, נסעה לבתיהם (או לקרבת בתיהם) של נזקקים ופרקה את הפחם בעצמה. ננה אוולין הייתה בהלם.

"סיידי, את משוגעת? את עשירה כמו המלך מידאס! אם את רוצה שלאנשים האלה יהיה פחם, שלמי למישהו שיביא להם! תזכרי מאיפה באנו ואיך לא היה לנו כלום!" "זה בדיוק העניין", השיבה לו דודה סיידי. "אני לא שוכחת".

דודה סייד גילמה באישיותה את המרור, כוח הזכירה של העבר. אנחנו לא אוכלים את המרור רק כדי להזכיר לנו את הסבל של בני ישראל במצרים, אלא שכולנו, בדרך זו או אחרת, יוצאים מהמצרים האישית שלנו. זכירת קשיי העבר, שומרת שנמשיך לצמוח בכיוון הנכון; היא מזכירה לנו אילו זוועות בני אדם מסוגלים לעשות, כדי שננסה למנוע מאסונות כאלה לחזור על עצמם, תוך מתן כבוד לזכר המתים. אנחנו יכולים להשתמש בקשיי העבר כדי לדחוף אותנו לעזור למי שזקוק לעזרה, כמו שאנחנו נזקקנו לה פעם.

דודה סייד הייתה אלופה במציאת האיזון בין כבוד לעבר תוך התמקדות בעתיד, שימוש בעבר הקשה בלי לשקוע בביצת הרחמים העצמיים, על מנת ליצור מחר טוב יותר.

בפסח זה אזכר בשתי הנשים המיוחדות במשפחתי: סבתי אוולין עם רוחה העשויה ללא חת ודודתי סייד, שישבה במושב האחורי של המכונית, ומצחה מלוכלך באפר פחמים.

ההלוואה. (ברכי נפשי)

הסיפור הנוכחי החל כאשר אחד התושבים החרדיים במונסי ניגש לחברו, וביקש ממנו הלוואה גדולה. הוא סיפר שמדי כמה חודשים הוא נוסע לסין כדי להזמין סחורה עבור העסק שלו, ותמיד הוא משלם במזומן, ומקבל מחיר מוזל מאוד. מחירה של הסחורה שאני רוכש בסין מגיע כל פעם לכמה רבבות דולרים, אמר הסוחר לחברו, וגם הפעם אני זקוק לסכום כזה, אבל בשל מצבי הכספי הדחוק, אין בכיסי הפעם פרוטה לפרוטה. הוא ביקש מחברו הנאמן שילוה לו את הסכום הזה.

החבר, שהכיר בו ובנאמנותו, וידע שאפשר לסמוך עליו במאת האחוזים, לא ראה בכך כל בעיה, ואף גילה לסוחר שבשנתיים האחרונות צבר לעצמו סכום כסף גדול לחתונת בתו, המסתכם ברבבות דולרים, ולעת עתה אין לו צורך בהם. את סכום הכסף הסתיר האיש במרתף ביתו, ולא גילה על כך לאף אחד, אפילו לא לאשתו. הוא ירד עם חברו הסוחר אל המרתף, ניגש אל הפינה שבה החביא את הכסף, וביקש להוציאו. בהגיעו לשם, נפלטה מפיו זעקת שבר. השקית איננה! הוא מחפש בכל החורים והסדקים, אבל לשווא! הכסף לא נמצא. הוא עולה, כאחוז-טירוף, אל הבית, ושואל את אשתו האם מישהו היה במרתף בזמן האחרון. אשתו, שלא הבינה מדוע בעלה מבוהל כל כך, השיבה כמסיחה לפי תומה שאכן הייתה לי השבוע עוזרת, והחלטנו להתחיל לנקות את הבית לקראת חג הפסח (האירוע התרחש בחודש אדר). החלטנו שהמקום הראשון הזקוק לניקיון הוא המרתף, ואכן החילוננו לנקות שם את כל השטח, ואף פינינו את כל השקיות הישנות, וכל החפצים שאין בהם תועלת. "ולאן השלכתן את הכל?" – שאל הבעל המבוהל. "מה פירוש לאן? לפח האשפה!" – משיבה האישה, שעדיין אינה מבינה על מה הבהלה הגדולה.

בשומעו זאת, רץ הבעל במהירות רבה אל ביתן האשפה, ולשמחתו הוא רואה שהשקיות שפוננו מהמרתף עדיין שם. לאחר שחיטט ממושכות בין שקיות האשפה, איתר את השקית עם חבילות הכסף שהייתה מונחת אף היא בפח... היה זה ביום רביעי. האישה ניקתה את המרתף ביום שני, והמשאיות של איסוף הזבל במונסי, אוספות את האשפה ביום חמישי! ברגע זה

עמד בעל הבית נדהם ומשתאה לנפשו לראות את הנס הגדול שעשה עמו הקב"ה, ואת השכר העצום ששילם לו על רצונו לקיים מצוות הלוואה. שהרי רק בשל הסכמתו לקיים את המצווה באופן מידי, הזדמן לו לגלות את דבר ניקוי המרתף על ידי אשתו, ואת השלכתה של שקית- המזומנים לפח הזבל. וכיוון שרצה הקב"ה את מעשיו, עזרו גם בכך שהדבר היה יום אחד לפני שאוספים את האשפה.

ה'הרוג' נעלם (על-פי סיפורו של מנשה ז'נשווילי למיזם של חברת JEM, 'המפגשים שלי')

חמש המילים שהרבי אמר לו הלמו בראשו כפטישים. "שלח את היין לאבא שלך". נורות אזהרה נדלקו במוחו. מרוב תדהמה נעתקה לשונו. "שלח את היין לאבא שלך!", שב הרבי על דבריו, כמו ממתין לתשובה חיובית. נבוך, הוא לא השיב דבר. כשהרבי חזר ואמר בשלישית: "שלח את היין הזה לאבא!", הוא החל לרעוד בכל גופו.

מנשה ז'נשווילי היה בן ארבע-עשרה כשהוריו שלחו אותו בשנת תשל"ג ללמוד בישיבת 'תומכי תמימים' שבאושן פארקווי ניו-יורק, לא הרחק מחצר הרבי מליובאוויטש. הוריו והורי עוד תשעה-עשר מחבריו, שעלו ארצה מגאורגיה, ביקשו למלט אותם מההידרדרות הרוחנית שסחפה את ילדי העולים בארץ.

המרחק מהמשפחה לא היה קל למנשה הצעיר ולחבריו, אך צוות הישיבה עשה הכול כדי להנעים לתלמידים את השהייה שם. בכל שבת התפללו במחיצת הרבי והשתתפו בכל התוועדות. הם אף זכו למחווה מיוחדת כשנתקבלו ל'יחידות' עם הרבי כמה פעמים. הרבי התעניין מאוד בשלומם. הנערים חשו את אהבתו אליהם.

זה קרה בשנת תשל"ד, בחג האחרון של פסח. כרגיל, הרבי קיים התוועדות שנמשכה שבע שעות, ובה נשא דברי תורה וחסידות עמוקים. בתום ההתוועדות ותפילת ערבית הבדיל הרבי על היין, והחל בחלוקת 'כוס של ברכה' – מזיגת יין מגביעו לאלפים.

כשהגיע תורו של מנשה הרים הרבי את עיניו והביט בו. חיוך עלה על פניו. כשמזג לכוסו את היין אמר: "שלח את היין לאבא שלך". בכל פעם שמנשה קיבל יין מהרבי, הקפיד לשלוח ממנו לאביו, וגם עכשיו התכוון לעשות כן. מעולם לא אמר לו הרבי במפורש לשלוח מהיין לאביו. לכן חש תחושת חרדה בלבו. עם זה התעודד: אם קרה דבר מה לא טוב, הרי שהרבי כבר טיפל בזה...

מנשה מיהר אל הטלפון הקרוב. להוריו של מנשה לא היה טלפון בבית, ולכן הוא התקשר לביתו של שכן. ברגע שהלה קיבל את השיחה, שאל מנשה: "תגיד, הכול בסדר עם אבא?!". השכן השיב: "אבא לא בבית".

תשובתו המתחמקת הגבירה את הדאגה בלבו של מנשה. הוא הוסיף ללחוץ על השכן, אך קיבל תשובות מעורפלות. למחרת התקשר שוב, וכך ביום הבא, ותמיד נתקל בהתחמקויות. בשלב מסוים איבד מנשה את סבלנותו. "אם לא תספר לי בדיוק מה קרה לאבא, אתקשר אליך כל דקה. לא אתן לך מנוחה!", איים.

"עוד מעט יחזור אביך ואתן לו לדבר אתך", הבטיח השכן. מנשה יצא לרחוב, ושם פגש יהודי מישראל ממוצא גאורגי. "ראית בעת האחרונה את אבי?", שאלו מנשה. "כן", השיב הלה, "ראיתו בשדה התעופה. הוא היה חבוש ביד ובראש".

מנשה נחרד: "הוא הלך על רגליו?". "כן!", ענה האורח, "הכול בסדר. הוא גם עשה לי שלום".

רק לאחר מכן, כשעלה בידי מנשה לשוחח עם אביו, נחשף הסיפור המלא, שהותיר אותו נפעם ונרעש.

זה היה בבוקר אסרו חג בארץ ישראל. דניאל ז'נשווילי, בעל מונית, הסיע את חכם רפאל אלאשווילי, רבם הראשי של יהודי גאורגיה בישראל, ואת רעייתו, לירושלים. הנסיעה התנהלה כשורה.

בעליות לירושלים הופיע פתאום בנתיב הנגדי אוטובוס שדהר במהירות גבוהה במורד הכביש, ונראה היה שנהגו איבד שליטה עליו. דניאל זיהה מיד את הסכנה. הוא עצר את הרכב וצעק לנוסעים לברוח החוצה. בעודו עסוק במילוט הנוסעים לא הספיק למלט את עצמו. האוטובוס פגע במונית בעוצמה, וגלגליו עלו עליה ומעכו אותה לחלוטין.

כוחות ההצלה שהוזעקו למקום חילצו את הנהג שלא ניכרו בו סימני חיים. הם כיסו אותו בסדין וחשו לטפל בפצועים קל יותר, חכם רפאל ורעייתו, שנפגעו קל ומצבם היה טוב. כשסיימו לבחון את מצבם, חזרו לטפל בפניו הנפטר. הרימו את הסדין, ונרתעו בבהלה: המת נעלם!

באותה עת התחוללו מאבקים בעניין ניתוחי מתים. בני משפחות דתיות חטפו את גופות קרוביהם, כדי למנוע את נתיחתן. זו גם הייתה סברת אנשי ההצלה בזירה. הם ראו אדם שמתהלך בשטח ושאלו אותו: "אולי ראית את הנהג?".

"אני הנהג", השיב הלה. המחלצים לא האמינו למראה עיניהם. "לא ייתכן!", השיבו, "הרי כיסינו אותך בסדין!".

בעוד האב מספר לבנו את שאירע, החל מנשה לתחקר את אביו על השעה המדויקת שבה אירעה התאונה. ההתנגשות אירעה בשעה תשע וחצי בבוקר, שעון ישראל; כך נרשם ברישומי המשטרה ובתיק הרפואי. באותה שעה, בשעה שתיים וחצי לפנות בוקר בערך, קיבל מנשה את ה'כוס של ברכה' מהרבי.

מנשה מיהר למצוא נוסע לארץ ולשלוח באמצעותו את היין בעבור אביו. כעבור חודשיים, כשביקר בארץ, שמע מאביו את יתר הפרטים: "התעוררתי כשסדין מכסה את פניי. ברוך ה', אני חי. איך? אינני יודע. גם הרופאים לא מצאו הסבר". באותו יום נסע מנשה עם אביו למוסך בעזה, שבו הוחזק הרכב. המכונית הייתה מעוכה לחלוטין.

דניאל מתגורר בלוד, וזוכה לרוות נחת מנכדיו ומניניו.

החטוף (בית זכריה, עלון 154)

ביום חמישי כ"ז בשבט תש"ם, התקבלה שיחת טלפון בהולה בבית הבבא סאלי זצ"ל. מעבר לקו היה יהודי מארגנטינה שביקש את עזרת הרב למקרה זה עתה לידידו הטוב. סיפר שהנער ישראל, בנו של שאול סתהון דבאח, מעשירי היהודים בארגנטינה, נחטף. אבי הנער תומך בלומדי תורה ורודף צדקה וחסד. וסבו, הגאון רבי דוד סתהון דבאח זצ"ל, בעל 'עלה הדס', ממקימי עולה של תורה בארצו. שמע הצדיק והרכין ראשו בדומיה. שהה כך שעה קלה, נשא ראשו ואמר "החוטפים יתפסו, והוא ישוחרר בשלום!" והוסיף: "חינם אין כסף!"

חלפו ימים ושבועות, כל חודש אדר חלף, ומהחטוף לא נשמע דבר, עקבותיו נעלמו, לדאגת לב הוריו. בראשית חודש ניסן טס אביו במיוחד לארץ הקודש. ביום ראשון, ו' בניסן, בא אל הצדיק להעתיר לשלום בנו. אמר לו הצדיק: השולחן ערוך הוא ספר הלכה, להורות את המעשה אשר נעשה. ונכתב בו: שבת שלפני פסח קורין אותו 'שבת הגדול' מפני הנס שנעשה בו. יש כאן אפוא הוראה לדורות שיום זה מסוגל לנסים ולישועות". והבטיח: "בשבת הגדול ישוחרר הבן, חינוס אין כסף!"

מעודד חזר האב לבואנוס אירס ומבנו אין סימן חיים. ערב שבת הגדול, י"ב בניסן, צלצל הטלפון בבית העשיר. החוטפים הודיעו שהבן בידם ונקבו בסכום רב. אם ישולם הכופר – ישוחרר הבן. המסכימים אתם? ההסכמה נתנה". אם כן, מחר יבוא אחד מכם למקום פלוני, לבוש בחולצה בצבע פלוני, ובידו מזוודת הכסף. לאחר שנקבל את הכופר, ישוחרר החטוף. אך את תודיעו על כך למשטרה – מות ימות!"

אמנם הם זכרו שהצדיק הבטיח שישוחרר בלא כופר, אך הם חששו להסתכן בעניין ספק פיקוח נפש. משום כך. אף לא הודיעו למשטרה. דוד, אחי החטוף, השיג חולצה בצבע הנקוב וצויד במזוודת הכופר. הלך למקום המפגש, כיכר הומה אדם, והמתין שייגשו אליו, שייקחו מידו את המזוודה. אך דבר אחד הוא לא העלה בדעתו, הוא לא ידע שהמשטרה מאזינה לטלפון בביתם, ושמעה כמותם על דרישת הכופר ועל כן היא הכינה מארב. השוטרים הבחינו בשני החוטפים העושים דרכם לעבר האח המצויד במזוודת הכסף ויצאו לקראתם. הבחינו השניים בשוטרים ונמלטו. ראה דוד וחשכו עיניו. החוטפים יסיקו שהם הזעיקו את המשטרה ויממשו את איומם. הוא לא העז לשוב הביתה ולספר את מה שאירע. בטוח היה שהוריו לא יעצרו כח לשמוע את הבשורה, עמד כך בשמש הקופחת ובידו המזוודה. השוטרים עמדו אף הם נבוכים. טרפם נשמט מידם. האחד נבלע ברחובות הכרך, והשני חמק לבית קפה סמוך. נכנס לחדר השירותים ופשט את אפודתו בה ראוהו השוטרים. הוא חלף על פניהם, עמד בתחנת האוטובוס והמתין בקור רוח.

האוטובוס הגיע. לפתע הבחין אחד השוטרים שהעולה לאוטובוס טורח להכניס את חולצתו למכנסיו. התעורר חשדו: אולי אחד החוטפים הוא, שבחפזונו לפשוט את אפודתו יצאו כנפי חולצתו. מיד רץ ועצר את האוטובוס, הוריד ממנו את הנוסע ולקחו לתחנת המשטרה. כעבור שעה וחצי של חקירה לא מעודנת נשבר החוטף והסגיר את חבריו. חולית שוטרים יצאה למקום מחבואם. ודוד... עודנו עומד בכיכר והמזוודה בידו. אינו יודע מה לעשות... לבסוף החליט לפנות לתחנת המשטרה להיוועץ בשוטרים. כשהגיע, מצא שם את... אחיו החטוף, ששוחרר כעבור חמישים ושישה ימי כליאה בתנאים מחפירים. בשבת הגדול, בלא תשלום כופר...

היום העמוס ביותר (פניני נועם שיח – פסח)

אם נשאל כל אדם באשר הוא איזה יום הוא העמוס ביותר, חושבני שכל אחד ישיב שערב פסח הוא היום העמוס ביותר, ובפרט בערב פסח בבוקר שכל אחד עסוק מאוד, כי צריכים לגמור לאכול את החמץ עד סוף זמן אכילת חמץ ולהטמין את הכלים של חמץ במקומות המסוימים, ואח"כ לשרוף את החמץ ואת הלולב וכדו', וכמובן שצדיקים וגדולים לא נגרעו בזה מכלל ישראל וגם אצלם יום זה הוא העמוס ביותר – וכמו כן היה הדבר אצל הגאון האדיר רבי

שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל, שיום זה היה אצלו מהעמוסים ביותר, ולכן לפלא גדול היה הדבר ששנה אחת בערב פסח לאחר שריפת החמץ קרא רבי שלמה זלמן את אחיינו שהיה לו לעזר בחלוקת כספי צדקה וכדו', וביקש ממנו שימחול בטובתו להקדיש עבורו קצת מזמנו העסוק ויסור לביתו, כי דבר לו אליו. כמובן שהלה התפלא מאוד מה לו לרבי שלמה זלמן אליו בשעות העמוסות האלה, אך מפני כבודו של דודו הדגול היה כמחריש ולא אמר לו דבר.

ויהי כבואו אל מעונו של רבי שלמה זלמן, מסר לו רבי שלמה זלמן כמה מעטפות סגורות, וביקש ממנו שישתדל מאוד מאוד למסור את המעטפות להאנשים ששמותם וכתובתם היו נקובים על המעטפות – עוד היום בערב פסח – וחזר רבי שלמה זלמן וביקש בפירוש שישתדל למסור להם את זה "היום" בערב פסח דייקא! כששמע את בקשת דודו לא יכל להתאפק ושאל את דודו "דודי החשוב, איני מבין, והלא כמה שבועות עסוקים יהודים טובים בגמילות חסדים בגופם ובממונם ואוספים מעות חיטים לתת קמחא דפסחא לכל הנצרכים, וכל אלו הנצרכים הרי יש להם כבר כל מילי דמיטב לכבוד פסח – מצות יין בשר ודגים וכל מטעמים – מה בוער לכם לשלוח למשפחות הנצרכים האלו את המעטפות בערב פסח דייקא, והלא אפשר לשלוח להם את כל זה גם אחרי יו"ט". אך רבי שלמה זלמן לא ענה לו כלום על כך, רק הביט בפניו ואמר לו "א גוט יו"ט", ומזה הבין שמוכרח הוא למסור את המעטפות היום ללא איחור, ואם גדול הדור מצוה חייבים לציית...

כשיצא לחוץ, לא יכול היה להתאפק – כי הבין שיש במעטפות משהו אחר יותר מכסף, והציץ באחד המעטפות, והשתומם לראות בתוכה לא פחות ולא יותר מאשר כרטיסי כניסה לגן החיות... וכך חזר ונשנה בתוך כל המעטפות האחרות שהיה שם כרטיסי כניסה לגן החיות, הוא לא הבין מה קורה כאן, מה לו לרבי שלמה זלמן עם גן החיות, ומי פתי ילך בערב פסח בצהריים לגן החיות, ואם הכוונה לחוה"מ הלא אפשר למסור את המעטפות בחוה"מ, מהו הנחיצות להיום, אך אם גדול בישראל מצוה אין שואלין, והוא מילא את השליחות ומסר את כל המעטפות.

בחוה"מ הגיע לבית דודו לביקור חג, ותוך כדי שהם מדברים בדברי תורה וענייני השעה, לא יכול להתאפק ושאל את דודו רבי שלמה זלמן אם אפשר לשאול איזה שאלה – "הלא פסח הוא זמן ששואלים שאלות", אמר לו רבי שלמה זלמן שיכול לשאול. אמר לו אחיינו, שבצאתו הוא לא יכל להתאפק ופתח את המעטפות וראה את מה שראה, והדבר אינו נותן לו מנוח, מה לו רבי שלמה זלמן לכרטיסי כניסה לגן החיות, ומה כל הבהילות בזה לערב חג הפסח. אמר לו רבי שלמה זלמן: הסכת ושמע, באמת, צדקת בטענתך שכל הנצרכים יש להם כבר הכל לחג הפסח, מצות ויין וכל שאר הדברים, ברם חשבתי לעצמי, שהילדים כשישמעו בחוה"מ מחבריהם שהם הלכו לטייל במקומות מעניינים, נפשם תתעטף ביגון אשר הם לא זכו לכל זה, ומרוב מרירות יצערו את הוריהם ויבואו לידי ריב ומצה, וכל שמחת החג תושבת ח"ו, ולכן לאחר שביררתי ואמרו לי שההיימסער עולם הולכים לבקר בגן החיות, הלכתי ורכשתי כרטיסי כניסה לגן החיות, ומה שמיהרתי בחפזי ושלחתי את זה בערב החג, כי חשבתי שאם הילדים ידעו כבר לפני יו"ט שבחוה"מ הם לא יצטרכו להישאר בביתם אלא יוכלו ללכת כחבריהם לבקר בגן החיות, אזי כל ליל הסדר יראה אחרת לגמרי, הם יתנהגו בצורה ראויה ישירו בנועם ויאמרו דברי תורה ויהיה להם ולהוריהם שמחת יו"ט אמיתית, ולכן ביקשתי ממך בדווקא שתשלח להם את זה כבר בערב יו"ט...

המחלץ ובן הטייס (תודתנו למספר הסיפור, ר' טוביה ורטהיים, בית שמש)

המודעה הקטנה בעיתון היהודי-אמריקני ג'ואיש פרס לכדה את עינו של הילד טוביה ורטהיים. הוא היה אז בן שתים-עשרה. בהיותו בן שנה התייתם מאביו, ואמו העבירה אותו למשפחת אומנה בלידס שבארצות-הברית, כפר שרוב תושביו נוצרים אדוקים.

דווקא האב המאמץ, על אף היותו נוצרי קתולי, חשב כי ראוי שהילד יהיה מודע לזהותו היהודית. הוא אף לימד אותו תנ"ך והיה מסיע אותו לשיעור שבועי בתורה. רק שנים לאחר פטירתו יגלה טוביה שלמעשה אמו של אביו המאמץ הייתה יהודייה, והוא בעצם היה יהודי.

בכפר הייתה קהילה של יהודים מבוגרים. בחג הסוכות היה טוביה אוכל אצלם בסוכה ולן בה.

כשגדל קצת התחיל לבקר אחת לשבוע בבית הכנסת, והשתדל לשמור מצוות ככל יכולתו. הוא ידע מהי סוכה, אך על ארבעת המינים לא שמע. לכן הופתע לגלות בעיתון היהודי מודעה של תנועת חב"ד המציעה לשגר לכל המעוניין ערכה של ארבעת המינים תמורת סכום סמלי. לטוביה לא היה כסף. הוא שיגר גלויה ואליה הידק שטר של דולר אחד. "לא ציפיתי ליותר מדי", הוא מחייך.

כעבור זמן קצר הגיעה אליו חבילה בדואר. בתוכה מצא את ארבעת המינים לחג הסוכות. לא היה מאושר ממנו. הוא למד כיצד מקיימים את המצווה בעזרת ההנחיות שבחוברת ההדרכה שצורפה למשלוח. ארבעת המינים האלה לא משו מידו כל ימי החג.

מאז, בכל שנה, לקראת חודש תשרי קיבל טוביה חבילה, ובה ארבעת המינים. גם לפני חג הפסח נחתה בכפר המרוחק אריזת מצות שמורות.

השנים חלפו. טוביה התגייס לצבא האמריקני. אלה היו ימי מלחמת וייטנאם. המסגרת הצבאית בבסיס הצבאי בצפון קרוליינה אתגרה את אורח חייו הדתי, אך הוא היה נחוש לשמור מצוות. הוא ביקש מסמל הדת ליצור קשר עם חב"ד, ובעקבות זאת קיבל מצות, ארבעת המינים, מזון כשר ותשמישי קדושה, כמו ציצית, שכדי ללובשה היה זקוק לאישור מיוחד. הוא גם קיבל אישור לגדל זקן.

בתום הכשרתו שובץ טוביה ביחידת עילית שהתמחתה בחילוץ שבויים. לקראת סוף המלחמה הוטלה על מחלקתו משימה לחלץ שבויים שנפלו בשבי בווייטנאם, בטרם יועברו לידי הרוסים.

הוא וחבריו עברו תלאות רבות באזור שורץ אויבים. "נכנסנו עשרים וחמישה ויצאנו חמישה", הוא אומר בעצב. הם הצליחו לחלץ שני שבויים, אחד מהם היה טייס בחיל הים האמריקני, תת-אלוף קנון באד שמו, שהוחזק שלוש שנים בשבי אכזרי.

הטייס היה שבור ורצוץ, ולא הצליח ללכת. טוביה נאלץ לשאת אותו על גבו. שישים ימים הלכו בנתיב בריחה עקלקל, מתוך מאמץ להתחמק מכנופיות פשע. כל אותו זמן הקפיד על מזון כשר, ציצית לגופו והנחת תפילין בכל יום. בסוף המסע הגיעו לבנגקוק. טוביה הביא את הפצוע לשגרירות ארה"ב והמשיך בחייו.

כאשר פרצה מלחמת יום הכיפורים חש טוביה כמיהה גדולה להצטרף לאחיו ולהגן על הארץ. את חג הסוכות בילה בהמתנה לחידוש הטיסות לארץ, ובינתיים הקים סוכה באוניברסיטה שבה למד. שם הכיר את פולה, רעייתו לעתיד, והם החליטו להתחתן תחילה. כעבור שנה עלו ארצה והקימו משפחה גדולה.

שנים רבות התגוררו בירושלים. כשילדיהם בגרו ונישאו, עברו להתגורר בבית שמש. טוביה נהג להתפלל בבית הכנסת 'כלל ישראל'.

יום אחד אמר לו בנו כי קיבל הזמנה לבוא להתוועדות חסידית שהתקיימה בשבת בבית כנסת חב"ד שבשכונת רמת בית שמש א. טוביה נענה ובא עמו אחרי התפילה להתוועדות.

במהלך ההתוועדות פנה אליו רב בית הכנסת והתעניין אם הייתה לו היכרות מוקדמת עם חסידות חב"ד. טוביה נזכר במשלוחי ארבעת המינים וחלק עם הקהל את סיפורו האישי.

כשסיים את דבריו קם אחד המשתתפים ממקומו וביקש לדבר. ארשת פניו העידה כי הוא נרגש מאוד. טוביה הביט בתווי פניו, שהיו 'לא-יהודיים' במובהק, אך חזותו שומרת המצוות לא הניחה מקום לספק. התברר שהאיש אינו מתגורר בעיר אלא מתארח בה. "אמור לי", פנה אל טוביה, "האם הצופן הצבאי שלך היה כך וכך?"

טוביה הנדהם אישר. "מניין לך זאת?", תהה.

"אביו של חברי, שיושב לצדי", החווה בידו על יהודי שישב לידו ודמעות בעיניו, "הוא הטייס שהצלת. חברי נרגש מכדי לדבר. שנינו חשים שהמפגש הזה בלתי-נתפס".

האיש לגם מעט מים והמשיך: "גדלנו כשכנים בארה"ב. פעמים רבות שמעתי מחברי כי חייל יהודי דתי הציל את חייו של אביו בווייטנאם, במסירות נפש עצומה, ונשא אותו על גבו במשך חודשיים תמימים. ההקרבה הזאת של החייל היהודי עוררה את סקרנותנו ועוררה בנו רצון לתהות על מהותו של העם היהודי וערכיו. בסופו של דבר החלטנו להתגייר. בזכותך עלינו לארץ והנה אנו נפגשים!".